

Черняк Наталія Петрівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Пяничук Марія Сергіївна,

курсант 4-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового

розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У ФОРМІ ДІЗНАННЯ

Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК) України є чітко сформованим кодифікованим актом, в структурі якого законодавцем виділені загальні положення, досудове розслідування, судове провадження та ін. Загальну частину КПК можна назвати філософією кримінального-процесуального права, і дійсно, в цій частині кодексу сформульовано ряд загальних, фундаментальних положень кримінального процесу. До таких законодавцем віднесені і обставини, що підлягають доказуванню, перелік можливих доказів, особливості їх зберігання тощо. Тобто, можна з упевненістю говорити про те, що дані поняття відносяться до основ кримінального процесуального закону і підлягають застосуванню на всіх стадіях кримінального процесу.

1 липня 2020 року після прийняття закону, що передбачає запровадження такого інституту, як кримінальні проступки, вивчення та належне правове регулювання діяльності, спрямованої на збирання речових доказів, вивчення нових способів і методів доказування, що здійснюється органами дізнання – це наразі одне з важливих питань законодавчої та правозастосовної діяльності, яке потребує додаткових наукових розвідок та правового регулювання.

Вивчення досудової практики показує, що якість діяльності, спрямованої на збирання речових доказів, що здійснюється слідчими органами, не завжди відповідає вимогам принципу законності. Це відбувається не тільки через невиконання учасниками кримінального судочинства вимог кримінального

процесуального закону в цій частині, а й внаслідок прогалин у самому законодавстві і суперечливості окремих його положень. Тому ми вбачаємо доцільним зробити акцент на аналізі дискусійних питань збору доказів і процесу доказування органами дізнання на стадії досудового розслідування.

Тож, останні зміни у КПК України розширили низку процесуальних дій, що можуть бути проведені органами дізнання до внесення відомостей до ЄРДР. І так, відповідно до нової редакції частини 3 статті 214 КПК «Початок досудового розслідування» для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути:

- 1) відібрано пояснення;
- 2) проведено медичне освідчування;
- 3) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- 4) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей [1].

Відповідно КПК України виділяє і нові джерела доказів для підрозділів дізнання, що відображаються у положеннях ст. 298-1 КПК «Процесуальні джерела доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки», а саме: пояснення осіб, результати медичного освідчування, висновок спеціаліста, а також отримані за згодою показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису [1].

Пропонуємо розглянути основні аспекти деяких з вище зазначених джерел доказів та їх проблемні моменти. Так, говорячи про такий доказ, як висновок спеціаліста, необхідно провести паралель і порівняльний аналіз між експертом і спеціалістом, та, відповідно, між їх правами та обов'язками.

Згідно із ст.69 КПК України експерт – це особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» [2] на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

На відміну від експерта, що призначається для проведення експертизи, спеціаліст виступає як самостійний учасник кримінального провадження. Спеціалістом є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

Також варто зазначити, що відповідно до ст.70 КПК України експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи [1].

До спеціаліста же, у свою чергу, такі заборони Кримінальним процесуальним кодексом не передбачені. Так, спеціаліст може, зверніть увагу саме на слово «може», тобто, якщо забажає, за його власною ініціативою, має можливість і повне право збирати матеріали для проведення експертизи.

Слід наголосити, що існує прогалина щодо підстав проведення спеціалістом своїх досліджень та взагалі порядок його залучення. Положення ст.ст. 242, 243 КПК України визначають суб'єктів проведення експертизи, підстави її проведення та порядок залучення експертів. Проте, чинний КПК України не містить жодної регламентації ні порядку залучення спеціаліста, ні підстав проведення ним дослідження.

Далі постає ще одне питання, щодо відмови у наданні висновку. Згідно із положення нової редакції ст.71 КПК України спеціаліст може (тобто, за власним бажання) надавати консультації та висновки, проте у КПК України так і не було проведено змін положення п.2 ч.5 ст. 71 щодо обов'язку спеціаліста виконувати вказівки сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду. Тож, ситуація залишається доволі неоднозначною.

Також слід звернути увагу і на проблему вилучення знарядь і засобів вчинення кримінального проступку, речей і документів, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей.

Дане положення регулюється ст. 214 та ст. 298-3 КПК, в яких наголошується на можливості проведення таких процесуальних дій саме до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Проте виникає гостре питання: «Яким чином ми вилучимо предмети й речі до внесення відомостей до ЄРДР, якщо їх можна виявити тільки безпосередньо після проведення таких процесуальних дій як затримання особи, особистий огляд та огляд речей, які, відповідно, проводяться дізнавачем виключно після внесення відомостей до ЄРДР?». Тобто, можна зробити висновок, що дана норма є абсолютно незрозумілою і суперечить сама собі.

Також, після проведених, із вище зазначених, процесуальних дій, дізнавач складає певні документи по кожному із випадків, що буде процесуальним джерелом доказів відповідно до ст. 298-1 КПК України. Проте, КПК України не дає жодних роз'яснень, яке саме процесуальне рішення повинен приймати дізнавач, у випадку не встановлення складу кримінального проступку, але вже після проведення таких процесуальних дій.

Отже, чинне Кримінальне процесуальне законодавство України потребує більш детального і якісного врегулювання очевидних протиріч у сфері доказування під час досудового розслідування у формі дізнання.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 28.04.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 17.09.2021).
2. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII Із змінами, внесеними згідно із Законом № 524-IX від 04.03.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення 16.09.2021).